

Сергій ЗУБЧЕНКО,
кандидат політичних наук,
головний консультант відділу гуманітарної політики
та розвитку громадянського суспільства
Центру суспільних досліджень
Національного інституту стратегічних досліджень,
ветеран російсько-української війни

«ГУМАНІТАРНА ЗБРОЯ» В ГЕОПОЛІТИЧНИХ ПРОТИСТОЯННЯХ ХХІ СТОЛІТТЯ: СТРАТЕГІЧНІ РЕСУРСИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ

Анотація. У статті проаналізовано гуманітарно-безпекові аспекти актуальних питань міжнародного порядку денного на тлі пандемії COVID-19, зокрема російської агресії проти України, ерозії міжнародно-правової системи та вразливостей міжнародних інституцій. Окреслено джерела тенденцій до невиправданого ностальгування за різноманітними лівими ідеями й толерування проросійських політичних діячів і практик, що загострилися в ліберально-демократичних країнах після розпаду СРСР; зростання небезпечних популістських, авторитарних чи екстремістських настроїв у суспільствах; істотної ескалації загроз національній, регіональній і міжнародній безпеці. Обґрунтовано фундаментальну важливість відновлення територіальної цілісності України в міжнародно визнаних кордонах для глобальної стабільності, безпеки та правопорядку; необхідність посилення санкційно-обмежувальних заходів щодо РФ, її юридичних і фізичних осіб та проксісуб'єктів, а також притягнення до юридичної відповідальності осіб, причетних до вчинення міжнародних і воєнних злочинів. З огляду на зміни в глобальному безпековому середовищі наголошено на потребі в критичному аналізі й раціональному переосмисленні деяких попередньо використовуваних у національній і міжнародній політичній практиці методологічних підходів та стратегічних уявлень. Сформульовано низку рекомендацій для України щодо забезпечення національної стійкості, подальшого зміцнення її гуманітарного складника, вживання відповідних внутрішніх і зовнішніх заходів.

Ключові слова: російська військова агресія проти України, міжнародне право, міжнародна безпека, дипломатія, зовнішня політика, національна безпека, національна стійкість, геополітика.

Світ після першого року пандемії. 2020 рік укотре переконливо підтвердив беззаперечну істину про те, що будь-яка криза – це час як випробувань, так і можливостей. Незважаючи на глобальну пандемію COVID-19, яку сприймали як «усесвітню вирівнювачку» (оскільки, крім іншого, призвела до стрімкого падіння ВВП більшості держав, зокрема з найпотужнішими економіками), нерівність у світі лише зростає. Як зауважує Посол України в Японії Сергій Корсунський, «з березня по грудень американські мільярдери (приблизно 650 людей, із них 47 нових мільярдерів з'явилося 2020-го) збагатилися на 1 трлн дол., тоді як мільйони втратили роботу й житло. [...] Але їхні досягнення тьмяніють на тлі 257 нових мільярдерів у віці до 40 років, які з'явилися цього року в Китаї. А всього 878 таких мільярдерів у КНР збільшили свої сумарні статки до 4 трлн дол. Для порівняння: в Японії – третій економіці світу – налічується всього 37 мільярдерів, тоді як навіть у Росії – 101» [1]. Хіба не сприятливий ґрунт для нових регіональних загроз і глобальних викликів (на тлі яких витівки розлючених «Reddit»-бунтівників з акціями «GameStop», що коштували мільярдних збитків низці американських інвесторів, чи застряглий у Суецькому каналі контейнеровоз «Ever Given» можуть видатися дитячими забавками)?

Проте й старі загрози – геополітичні, біологічні, екологічні, технологічні, інформаційні тощо – нікуди не поділися. Тож визначеності й стабільності не побільшало. У 2021-й людство вступило не тільки з кількома різними вакцинами проти вірусу SARS-CoV-2 (який, до речі, також не стоїть на місці – попри те що немає єдиної глобальної номенклатури для класифікування його варіацій, станом на квітень 2021 року, за даними різних наукових інституцій, у світі налічують уже від 6 до 11 споріднених гілок або клад цього вірусу), а й із поглибленням суперництва між США та КНР, яке за нової американської адміністрації було оформлено остаточно й, найпевніше, визначатиме стратегічну «погоду» найближчого десятиліття. Якщо відкинути упередження, легко визнати, що й американська, і китайська політико-економічні моделі довели свою життєздатність в умовах буремного сьогодення. Тож можна було б уважати, що така системна конкуренція стане джерелом чималих благ для всього людства (а надто враховуючи інвестиції сторін в освіту, науку та сектор R&D), якби водночас працювала система «міжнародних запобіжників», котра ефективно згладжувала би неминуче за такого протистояння «тертя» та гасила б локальні конфлікти, не даючи їм перерости в щось серйозніше. Бо одна річ – «вакцинна дипломатія» чи «холодні технологічні війни». Зовсім інша – свавільні порушення свободи судноплавства чи засадничих принципів міжнародного права.

Натомість міжнародна інституційно-правова система (зокрема й органів ООН) досі малопридатна для розв'язання не те що нагальних проблем глобального порядку денного – вона не може дати раду навіть регіональним «порушникам спокою». Таким, наприклад, як путінська Росія. Заледве можна вважати нормальною ситуацією, коли єдиною міжнародною організацією, яка змогла ефективно поставити РФ на місце, є Всесвітня анти-допінгова агенція (WADA).

Утім і на рівні національних держав та їхніх істеблішментів вистачає моментів, пов'язаних із нерозумінням очевидних, здавалося б, речей. Наприклад, того, що політику Путіна не можна міряти одним лише калькулятором, або що «сучасна Росія – це відбиток ідеї, а не грошей». А так само – «що існують речі, які не мають спільних знаменників» [2]. Звідси й шкідливі ілюзії щодо об'єкта, і неспроможність вибудуваних на хибному методологічному фундаменті стратегій і тактик.

«Дитячі хвороби» з дорослими наслідками. Одна з доволі суттєвих проблем сучасного колективного Заходу, яка має відчутний негативний вплив на внутрішню та зовнішню політику, полягає в тому, що там занадто фрагментарно ознайомлені з працями теоретиків соціалізму та комунізму. Адже здебільшого не читали такі книги, як «Капітал. Критика політичної економії» Маркса, «Походження сім'ї, приватної власності й держави» Енгельса, «Держава та революція» Леніна, «Марксизм і національне питання» Сталіна. Про зазначені праці там знають лише із чіхось слів або інтерпретацій далеких од реалістичності творів популярної культури. Звідси й дещо поблажливе ставлення до різноманітних лівих діячів сучасності та їхніх ідей (часом навіть дуже контрверсійних). Найбільше це стосується тих, хто у свідомому віці не застав СРСР та слабо обізнаний із надбанням 70 років його існування (про екстремальніші практики на кшталт червоних кхмерів навіть не йдеться). Тоді як українці тямлять у цьому занадто добре – і знаються не тільки на теоретичній частині, а й спізнали її практичні втілення: диктатуру пролетаріату, воєнний комунізм, примусову колективізацію, голодомори, позасудові арешти та розстріли, трудові табори й інші принади тоталітарного ладу. Із цих питань ми, без жодного перебільшення чи хибної скромності, можемо повчити Захід – аби ж у когось було бажання слухати, бодай тимчасово знявши із себе традиційні менторські шати. Візьму на себе сміливість стверджувати навіть більше: зважаючи на зростання популізму та суспільної поляризації (йдеться не лише про США), те, чи врешті-решт до нас дослухаються, може бути питанням виживання Західної цивілізації.

Насправді «дитяча хвороба лівизни» та незрозумілі sentimenti до Росії з її міньйонами в західних інтелектуальних колах можнавилікувати дуже просто: візитами в зону бойових дій російсько-української війни на Донбасі. Що більше буде таких візитів авторитетних діячів та інтелектуалів,

то швидше всі зрозуміють, що в деяких полум'яних викривачів моральних вад західного капіталізму та західних же практик ведення міжнародної політики, м'яко кажучи, не все гаразд із щирістю, порядністю й гуманізмом.

Для закріплення ефекту щодо конкретно Росії можна почитати «Таємну дипломатичну історію XVIII століття» того ж Маркса [3]. Якщо вже хтось сумнівається в об'єктивності українців, які століттями вимушені жити поряд з агресивним східним сусідом і тому, природно, знають його як облупленого, то, можливо, Марксова думка щодо споконвічних норів російських правителів і менталітету тамтешнього населення буде для них переконливішою.

Тим же, хто схильний розмежовувати поведінку правителів і підданих («ви не розумієте, це інше!») чи марить про «особливу духовність російського народу», можна порекомендувати іншого, також лівого, автора та класика російської літератури – Максима Горького з його статтею «Про російське селянство» [4] (яку, до речі, ніколи не видавали ані в СРСР, ані в сучасній РФ). Можливо, тоді вони зовсім іншими очима подивляться й на історичні апропріації Кремля, і на нинішню Росію. Не кажучи вже про те, як тріщатимуть шаблони в правах симпатиків РФ, котрі вважають її поборницею традиційних християнських цінностей та інших «духовних скреп», коли ті дізнаються, що станом на 2021 рік Росія є світовим лідером за кількістю абортів на 1000 жінок (53,7), майже в півтора разу випереджаючи найближчих переслідувачів, В'єтнам (35,2) і Казахстан (35) [5]. Мимоволі виринає думка: можливо, Росія – справді «окрема цивілізація» (В. Путін) із населенням, що має «одну зайву хромосому» (В. Мединський)?

Російсько-українська війна: на Східному фронті без змін. Тим часом в Україні восьмий рік поспіль триває війна. З 2014 року й досі під російською окупацією перебуває український Крим, донині «русское безвременье» (за влучним висловом Дениса Казанського та Марини Воротинцевої) [6] панує в захоплених гібридними силами РФ ОРДЛО. Якоїсь помітної динаміки – у військовому й дипломатичному вимірах – не спостерігаємо. Росія і далі дотримується вже відпрацьованої гібридної тактики «ані війни, ані миру»: генерує фейки, постачає в ОРДЛО зброю, боєприпаси, паливо та техніку (під прикриттям «гуманітарних конвоїв»), концентрує війська біля кордонів, доволно інтенсифікує обстріли й збройні провокації, примусово паспортизує населення окупованих територій, захоплює нових заручників для «обмінного фонду». Водночас Кремль обвинувачує Україну в ескалації конфлікту й агресивних намірах. Тривають мілітаризування, переміщення російського населення до Криму, примусовий призов громадян на окупованій території до служби в ЗС РФ (порушення вимог Женевських конвенцій 1949 року). Єдине, що змінилося за рік глобальної пандемії COVID-19 – українські громадяни на окупованих територіях, крім усіх їхніх нещасть,

ще й стали об'єктами російських біологічних експериментів під назвою «вакцинування від коронавірусу». Поплічники російських окупантів у Криму заявили про намір позиватися до України стосовно компенсації збитків, яких нібито завдала півострову водна блокада (хоча вже зазначена Женевська конвенція повністю покладає на окупанта обов'язок із забезпечення цивільного населення на окупованій території).

Але й поза зоною бойових дій в Україні мультимірна активність РФ не менш деструктивна. Росія чинить регулярні військові провокації біля кордонів держав НАТО й, окрім підтримання осередків нестабільності на Близькому Сході та в Африці, нині втрутилася ще й у конфлікт на території М'янми, а також розгорнула мілітаризування Арктики та західного сектора Балтійського моря (навколо недобудованого газопроводу «Північний потік 2» під приводом нібито «захисту стратегічно важливої магістралі російсько-німецького партнерства»). У самій Росії проводять бойову підготовку для європейських екстремістів і неонацистів – зокрема з проходженням «стажування» на окупованих РФ українських територіях ОРДЛО [7].

Станом на листопад 2020 року Оперативна робоча група зі стратегічних комунікацій Європейської служби зовнішньополітичної діяльності зареєструвала на інформаційному плацдармі понад 10 тис. випадків кремлівської дезінформації – разюче число [8]. Головні об'єкти атаки незмінні: Україна й колективний Захід (США, НАТО, ЄС). Пандемія COVID-19 аніскільки не послабила потоку брехні з боку Росії та її проксісуб'єктів, лише врізноманітнила його. До меседжів долучили дискредитування протиепідемічних зусиль урядів Заходу, просування російських «вакцин від коронавірусу», а також насадження думки щодо нібито потужного негативного впливу на економіки європейських країн в умовах пандемії міжнародних санкцій проти РФ, у зв'язку із чим їх необхідно скасувати. Усе зазначене Росія підкріплює відповідною *дипломатичною активністю*, яка подеколи є успішною, оскільки цинічно експлуатує справді наявні в деяких державах внутрішні проблеми. Окремо слід відзначити російську юридично-дипломатичну спецоперацію з дискредитування України в Європейському суді з прав людини, у межах якої підконтрольні Кремлю адвокати розгорнули кампанію з масового подання скарг проти України до ЄСПЛ од імені жителів ОРДЛО.

Сандер ван Ляук, брат загиблого Клааса-Віллема ван Ляука в збитому із російського ЗРК на Донбасі «боїнгу» рейсу МН-17 Малайзійських авіаліній (загинули 298 осіб), справедливо зауважує: «Російська Федерація прагне поваги до себе від усього світу, але ось уже шість років поводить ся як пацюк, що ховається в каналізаційній трубі. Потік брехні із цієї каналізації вражає. Натиснули на кнопку, можливо, випадково. Але все, що до цього призвело, та всі подальші події – то не була випадковість. Постачання техніки

та військовослужбовців сепаратистам, зокрема й самого “Бука”. Приховування доказів і свідків. Потік брехні. Усе це робили умисно» [9]. Тому цілком закономірно, що 10 червня 2020 року Нідерланди подали до ЄСПЛ міждержавний позов проти РФ за збиття підконтрольними тій військами зазначеного цивільного літака.

Незмінною залишається й злочинна діяльність РФ у кіберпросторі, що після масштабного інциденту з програмним забезпеченням «SolarWinds» стала причиною занепокоєння не тільки експертів західних державних інституцій і провідних політиків, а й представників приватного сектора. На «потребі в потужній та глобальній кібербезпековій відповіді» наголошує президент компанії «Microsoft» Бред Сміт [10].

Не менш промовистими є і внутрішньополітичні маркери в самій Росії: від видалення з публічного доступу даних про забруднення довкілля в деяких містах РФ та закриття архівів Другої світової війни (у яких надто вже багато інформації, що ставить під сумнів наративи офіційного «культу перемоги», однієї з базових «скреп» ідеології «руського міра») до відвертого «закручування гайок» у медіапросторі й отруєння своїх громадян бойовими речовинами. Якщо вже країна оперує такими методами стосовно власних платників податків, то чи може вона діяти в принципово іншій парадигмі щодо зовнішньополітичних партнерів?

Утім, заради правди, слід визнати, що дещо в поведінці представників РФ таки змінилося на краще. Якщо раніше співробітники російських диппредставництв займалися контрабандою важких наркотиків, маскуючи її як дипломатичну пошту з Аргентини, то нині вони лише викрадають і перепродають велосипеди у Франції. Але чи достатньо цього для послаблення чи скасування міжнародних санкцій? Напевно, усе-таки ні.

Те саме стосується й розблокування роботи над газопроводом «Північний потік 2», що, як визнають профільні фахівці [11], аж ніяк не бізнесовий, а насправді стратегічний геополітичний проект, спрямований на подальше енергетичне закабалення Європи й уможливлення повномасштабного військового вторгнення в Україну (оскільки за умови його завершення українська ГТС уже не матиме такого критичного значення для поставок газу до ЄС). Отже, не допустити його добудовування – питання безпеки не лише національної, а й регіональної, тобто як України, так і всього Європейського континенту.

#UkraineMatters. Здавалося б, чому український кейс має бути важливим для світу, у якому й без Криму та ОРДЛО вистачає проблем?

По-перше, тому що дії Росії є тривалим міжнародним злочином, який уже призвів до тяжких утрат для мільйонів людей. І якщо його не припинити, він неодмінно призведе до ще гірших наслідків. Ще з 2014 року в ЄСПЛ та Міжнародному кримінальному суді розглядають низку справ за позовом

України, у яких наводять докази того, що з лютого 2014 року на території Криму й окупованого Донбасу вчиняють численні тяжкі злочини: умисні вбивства, тортури, нелюдське або жорстоке поводження, насильницькі викрадення людей, незаконні позбавлення волі, сексуальне насильство, переслідування за політичними та релігійними мотивами, депортації чи насильницькі переміщення населення, захоплення майна й умисні напади на цивільні об'єкти тощо. Водночас Росія (що, як постановив суд, мала ефективний контроль над Кримом іще з 27 лютого 2014 року) повністю ігнорує запити Міжнародного кримінального суду, а Україна самостійно не в змозі притягнути винних до відповідальності [12].

Чимало європейців занепокоєні долею уйгурів та рохінджа, проте чомусь воліють не помічати того факту, що в місті, яке лише нещодавно приймало матчі фінальної частини футбольного «Євро 2012», функціонує справжній концтабір «Ізоляція», котрий організували росіяни зі своїми поплічниками, про який «продовжують надходити шокуючі свідчення про катування і жорстоке поводження» та «доступ до якого не надано ані УВКПЛ, ані іншим міжнародним спостерігачам» [13]; що в найбільшій європейській державі, яка має безвізовий режим та Угоду про асоціацію з ЄС, унаслідок російської агресії 1 500 000 людей стали внутрішньо переміщеними особами, а на окупованих РФ українських територіях Криму й ОРДЛО тривають переслідування за політичною та релігійною ознаками. Звичайно, ми цілком далекі від того, щоби виправдовувати антигуманні дії влади будь-якої держави або надавати більшої ваги життю чи стражданню одних людей і нехтувати іншими, але підхід, за якого події за тисячі кілометрів чомусь вважають важливішими, аніж аналогічним подіям зовсім поряд, щонайменше видається лицемірним.

По-друге, від того, наскільки твердими та солідарними будуть санкційні дії міжнародної спільноти щодо агресора, залежить не тільки доля України, а й регіональна та глобальна стабільність. Адже злочини Росії проти України занадто вже показові для будь-якого компетентного представника аналітичної, військової чи дипломатичної спільноти на будь-якому континенті. Вони можуть не плекати теплих почуттів до українців і навіть не уявляти, де на мапі розташовані ті Крим та Донбас, але точно знатимуть три речі: 1) 1994 року Україна добровільно, під міжнародні гарантії безпеки (Будапештський меморандум), відмовилася від третього за розміром у світі ядерного арсеналу; 2) 2014 року співпідписант зазначеного міжнародно-правового договору й один із гарантів безпеки України (Росія) із застосуванням військової сили відібрав у неї частину її території, і водночас очільник цієї країни на весь світ зізнався, що готовий був за потреби застосувати ядерну зброю; 3) станом на 2021 рік конфлікт триває, Крим та ОРДЛО досі окуповані, а жодного з керівників, які ухвалювали рішення

розпочати війну проти України (що призвела до близько 14 000 загиблих, 31 000 поранених та понад 1 500 000 ВПО, не кажучи вже про збиття цивільного пасажирського літака з майже 300 людьми на борту, позасудові затримання, свавільні позбавлення життя та свободи, катування сотень громадян, масштабні руйнування інфраструктури й екологічні проблеми), не притягнуто до кримінальної відповідальності за воєнні злочини.

Неважко спрогнозувати їхні рекомендації власним урядам. Жодного антимотиву для повторення таких дій у майбутньому в цій ситуації не видно. Навпаки – кращої ілюстрації власної правоти для різноманітних апологетів «права сили», міжнародного авантюризму та «націонал-дарвінізму» чи інших середньовічних практик міждержавних відносин годі й шукати. І рекордне зростання військових витрат у цьому контексті – цілком закономірний результат «Кримнашу» та «Новоросії / ЛДНР». Так само як і побоювання фахівців щодо можливого розширення «ядерного клубу» [14].

Саме це різнить поточну російсько-українську війну від усіх інших протистоянь сучасності; і саме це робить відновлення територіальної цілісності України в міжнародно визнаних кордонах надважливим питанням глобальної безпеки – без перебільшення, справою всього людства.

Звичайно, американські колеги можуть аргументовано зауважити: якщо відкинути напускну велич і босяцький гонор, нинішня Росія, з її економікою в стані деградації, об'єктивно не дотягує до рівня глобального гравця (на що недвозначно натякає зміст першої пресконференції Джо Байдена на посаді Президента США 25 березня 2021 року, проведеної лише за кілька днів після того, як він публічно підтвердив, що вважає Путіна «вбивцею»). Як бліда тінь СРСР, чиї внутрішньо- та зовнішньополітичні практики останніми роками так старанно наслідує її керівництво, РФ удостоїлася згадки від очільника Білого дому аж один раз (та й то побіжно). Проте слід зауважити, що навіть звичайнісінький «гопник» може із часом стати великою проблемою «на районі», якщо відчуватиме власну безкарність. Будь-який фахівець із кримінальної психології підтвердить це. Крім того, не слід забувати, що «пітерське підворіття» має деякі успіхи в застосуванні кіберзброї.

Тож РФ об'єктивно є лише регіональним хуліганом для колективного Заходу. Сучасна путінська Росія може дестабілізувати сусідів, завдавати дошкульних інформаційних і кіберударів західним візаві та послаблювати їхні альянси, але повністю не в змозі скористатися плодами своїх перемог. Утім це чудово може зробити дехто потужніший – Китай. Як раніше Сталін використовував Гітлера як «криголам» проти Заходу (що описано в однойменній книзі Віктора Суворова), так тепер Китай використовує Росію як власний «побінчуань» проти США, ЄС та НАТО. Про це докладно пише Л. Шевцова [15]. Цікава іронія геополітичної долі: держава, що була ледь не еталонним маніпулятором іще якісь пів століття тому, нині сама є об'єктом

маніпуляції. Та ще й із боку того, хто раніше зазнавав принизливих воєнних поразок, відторгнень частин своєї території та нав'язувань несправедливих економічних і зовнішньополітичних угод (зокрема від тієї-таки Росії).

«Важка, але потрібна наука». Колишній в'язень концтабору «Ізоляція» на території окупованого РФ Донецька Станіслав Асеев пише, що «колективна пам'ять буває мінлива і хибна: люди легко зрікаються того, що іще вчора цілі покоління тримали в пам'яті як святиню» [16, с. 182]. Зазначене, вочевидь, є особливо актуальним щодо спільного травматичного досвіду. Радянський історик і сходознавець Ігор Можейко (широка громадськість знає його як письменника-фантаста Кіра Буличова) в одній зі своїх праць справедливо відзначав, що історики охочіше пишуть про війну, яку їхня держава виграла; ганебні ж, програні кампанії охоче забувають [17]. Із суто психологічного погляду такий підхід цілком можна зрозуміти. Проте з погляду практичної політики забуття – це шлях до повторення таких прецедентів.

Саме тому не можна, наприклад, удаючись до дипломатичного лукавства, говорити про те, що на саміті НАТО в Бухаресті 2008 року нібито «було вирішено, що Україна та Грузія стануть членами Альянсу», просто «без зазначення конкретної дати». Усі причетні до процесу особи тоді добре розуміли, яким насправді був меседж рішень Бухарестського саміту для України та Грузії (та й для всіх інших «зацікавлених сторін»). Зрештою Сакартвело зазнала російської військової агресії вже того-таки 2008 року, а Українська держава – шість років по тому, 2014-го. Треба мати мужність називати речі своїми іменами та визнавати власні стратегічні помилки, не тримаючи себе в «теплій ванні» самозаспокоєння та самовиправдання, інакше з такого досвіду науки не добути.

Коли 1997 року Олександр Дугін опублікував «Основи геополітики», на Заході його книгу ніхто не сприйняв серйозно, уважаючи лише «творчістю душевнохворих» чи наркотичними мареннями російських неонацистів-маргіналів. А даремно. Бо підходи та концепти, закладені в ній, Кремль негайно взяв на озброєння, щойно РФ набрала ваги в «жирні роки» вуглеводневого буму початку 2000-х та відчула себе справжньою силою. Тепер за цю легковажність ми платимо всією Європою – маємо «Судети ХХІ століття» (Крим), російсько-українську війну на Донбасі, Брекзит і перманентні мультимірні дестабілізаційні дії Росії. Усього цього могло не бути, якби на Заході від початку оперували реалістичними концептами щодо РФ та її політичного керівництва чи бодай уважніше ставилися до застережень партнерів (тієї ж України). Якщо у Великій Британії, котра 1971 року спромоглася водночас вислати 105 радянських дипломатів, станом на 2020-й Росія (правонаступниця СРСР) змогла організувати «мережу політиків і консультантів для просування своїх інтересів та переслідування ворогів

В. Путіна» [18], то стратегія, яку ця держава обрала щодо РФ після 1991-го, була докорінно хибною. Але не в них одних: Гаррі Каспаров, згадуючи 2014 рік, справедливо зазначає, що тодішня американська адміністрація «припустилася багатьох помилок, пов'язаних із повним нерозумінням природи путінського режиму, природи путінської агресії, і вже тоді очевидної фашизації режиму» [19].

Насправді позитивні зрушення в стратегічному баченні відносин із РФ на Заході все ж є. Це помітно як зі змісту стратегічних документів у різних секторах (од військових справ, розвідки та контррозвідки до енергетики, космосу й штучного інтелекту), так і з дій західних установ (наприклад, вислати російських шпигунів, які працюють під дипломатичним прикриттям, стали не лише в країнах із традиційно жорстким контррозвідувальним режимом, а й там, де раніше воліли толерувати витівки російської агентури). Традиційно перед веде США (Стратегія національної контррозвідки на 2020–2022 рр., Остаточний звіт Комісії національної безпеки з питань штучного інтелекту 2021 р., Тимчасові керівні настанови національної безпеки 2021 р., звіт «Іноземні загрози федеральним виборам у США 2020 року» тощо), Велика Британія (звіт «Росія» Комітету з розвідки та безпеки британського парламенту, комплексний огляд «Стратегічна Британія в конкурентну добу», «Стратегія модернізації збройних сил 2021») та країни Балтії (щорічні звіти розвідувальних органів). У НАТО констатують, що попередня Стратегічна концепція 2010 року, у якій рекомендували розвивати відповідне партнерство з Росією, нині потребує перегляду через суттєві зміни в зовнішньому безпековому середовищі (ідеться, зокрема, про агресію РФ – вторгнення й окупацію Криму та територій на Сході України 2014 року) [20]. Навіть у ФРН уже розмірковують, чи правильно було скасовувати призов до лав Бундесверу десять років тому [21], а один із найпереконаніших «путінферштеєрів» Ієргард Шрьодер повідомив, що «окупація Криму була явним порушенням міжнародного права» та що Росія «перетнула межі дозволеного, які не варто було перетинати», учинивши хакерські атаки на сервери Бундестагу [22]. Але, *по-перше*, чи не занадто повільним є такий прогрес в епоху гіперзвукової зброї та технологій 5G, коли є технічна можливість у режимі реального часу одним натисненням клавіші завдати нищівного удару з повітря за тисячі кілометрів од оператора або за якісь секунди переслати на інший кінець світу базу даних з усіма таємницями цілої державної установи за всі попередні роки? *По-друге*, їхньому найвищому військово-політичному керівництву в критичний момент може забракнути головного – рішучості відстоювати свої цінності не лише силою слова, а й зі зброєю в руках. Україна виразно відчула це на власному досвіді 2014 року. І тут на авансцену виходить та сама «гуманітарна зброя».

Приховані елементи стратегічного ландшафту. Попри поширений хибний стереотип, стратегічна інфраструктура – це не лише водо- й енергопостачання, продовольство, транспортні комунікації та зв'язок, військові бази, оборонна промисловість тощо. Це ще й цілком нематеріальні речі: загальні уявлення, поняття, переконання, принципи, смисли та наративи про довколишню реальність. Незважаючи на свою ефемерність, вони мають цілком конкретний вияв: наприклад, у законах, які регулюють найважливіші суспільні відносини в державі. Вони також є чинниками самоідентифікації та формування національної ідентичності, про що докладно пише професор Михайло Степико [23]. Як демонструє історія людства, за допомогою маніпулювання цими поняттями й смислами можна досягати чималих результатів у воєнно-політичному аспекті. Ось чому деякі держави докладають стількох зусиль для їх спотворення у власних інтересах засобами інформаційно-психологічного впливу.

За влучним висловом Роберта Сапольскі, «натискання на спусковий гачок може бути й нелюдською агресією, й актом самопожертви» [24]. Так само розмови про мир та спекулювання на «дифузних страхах війни й пацифістських рефлексях» можуть використовувати для цілковито протилежних цілей, перетворюючи їх, наприклад, на дієву зброю війни або «psy-ops» – такий собі відволікальний маневр, «щоб підірвати готовність демократій захищатися», про що застерігає Ріхард Герцінгер. За допомогою конкретних історичних прикладів він доводить, що «легковірність і поступливість перед агресорами не зменшують загрози війни, а навпаки збільшують»; насправді ж «мир може захищати лише той, хто щосили послідовно протистоїть усім ворогам демократії та прав людини» [25].

На непрямі згадки «гуманітарної зброї» натрапляємо й в академіка Володимира Горбуліна: поряд із кардинальним реформуванням Збройних сил України, територіальної оборони, сектора національної безпеки й оборони загалом, досягненням технологічної переваги він справедливо вказує на виняткову важливість асиметричних дій, створення «несилової системи протидії», активної інформаційної політики, чіткого ідентифікування ворога, пошуку його слабких місць поряд із відшліфовуванням національної ідеї всезагального спротиву [26]. Цей другий блок питань, вочевидь, перебуває в тісному взаємозв'язку з матрицею фундаментальних сенсів, загальних наративів і переконань, які формує інструментарій саме гуманітарної сфери. Підтвердження цього є й у більш ранніх працях різних авторів (ба навіть суто військових – наприклад, відомій книзі Ганса фон Даха «Тотальний опір»). Саме тому ані освіта, ані наука, ані культура, ані навіть спорт ніколи не були, не є і загалом не можуть бути «поза політикою» (а надто в умовах зовнішньої воєнної загрози чи іноземної окупації території).

Порядок денний для України. Попри тверду прихильність України до дипломатичного способу врегулювання конфліктів, через тридцять років після відновлення суверенітету та незалежності ми приречені на війну з Росією. Цьому немає альтернативи: як слушно зазначив експерт НАТО Андерс Расмуссен під час телемарафону «Війна і мир», «якщо Україна припинить воювати – то України просто більше не буде. Якщо ж Путін припинить війну, то більше не буде війни». Адже автократи розуміють тільки мову сили [27]. Тому спільні декларації (на кшталт Спільної заяви 46 країн із нагоди сьомої річниці схвалення в Генеральній Асамблеї ООН резолюції 68/262 «Територіальна цілісність України»), звичайно, значущі, але куди важливішими є спільний санкційний тиск, постійна присутність в Україні сил НАТО – військових літаків у небі, кораблів у територіальних водах та інструкторів на нашій землі, гостинний до друзів і нетерпимий до загарбників та окупантів. Статус партнера з розширеними можливостями – це чудово, але треба докласти зусиль для якнайшвидшого набуття повноцінного членства в НАТО та ЄС, що гарантуватиме незворотність євроатлантичного цивілізаційного вибору України, закріпленого в нашій Конституції.

Сторонньому спостерігачеві, навіть досить «підкованому» політично (але не надто обтяженому аналітично та науково), Україна може здаватися країною «з Бандерою та бандурою, але без нації», а надто якщо цей спостерігач має щодо нас ідеологічні упередження. Насправді ж автор першої у світі писаної конституції в сучасному її розумінні («Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорозького», 1710 р.) Пилип Орлик, найкращий хокеїст усіх часів Вейн Грецькі [28], знаменита співачка Квітка Цісик, видатні інженери-винахідники Ігор Сікорський, Сергій Корольов та Любомир Романків – усі народилися на українській землі чи мають українське коріння. Це нація, яка подарувала світові «трасу Кондратюка» для висадки на Місяць, «Щедрика» Миколи Леонтовича («Carol of the Bells») для задоволення естетичних потреб та український борщ – для гастрономічних. Зрештою, «Енеїда» Івана Котляревського вперше вийшла друком (1798) ще до того, як народився Олександр Пушкін (1799), якого вважають основоположником літературної російської мови. Тож чи можна просторікувати про «ніякої України, українців та української мови не існує, це все вигадки австрійського генштабу»?

Утім навіть якщо облишити історичні екскурси та розглянути лише наш новітній час, Україна постає як цілком самодостатній феномен. Це і два Майдани, і – що найпоказовіше – відродження з пострадянського попелу фенікса українського війська силами добровольців, волонтерів і просто небайдужих громадян з усього світу. Заледве хтось чекав од індивідуалістів-українців такої згуртованості, проте саме готовність у найкритичніші моменти жертвувати навіть найдорожчим заради спільного блага стала нашою стратегією виживання та національної стійкості.

Хоч би як парадоксально це не звучало, але в такому приголомшливому невігластві деяких наших сусідів є і частка вини самих українців. Маючи здобутки та досягнення світового рівня, ми не надто переймаємося їх промоцією. Нечувана легковажність у сучасному перенасиченому інформаційному просторі, де навіть резонансні й справді важливі новини часто не живуть більш як 72 години! Маючи більш ніж тисячолітню культуру та історію самостійної зовнішньополітичної суб'єктності, ми дозволяємо Росії насаджувати світові облудні наративи про спадкоємність Росії від Русі, «Україну як частину єдиної російської цивілізації із центром у Москві», «триєдиний слов'янський народ» тощо. Ніби це не «київські прогресори» Феофан Прокопович, Симеон Полоцький, Стефан Яворський та інші випускники Києво-Могилянської колегії допомагали відсталим московитам піднімати їхню культуру, освіту й науку, а навпаки. Тож чи варто дивуватися, що в нас постійно намагаються щось поцупити й присвоїти – то Ярослава Мудрого з Анною Київською, то православну Київську митрополію, то Крим, ба навіть борщ.

Авторитетний американський аналітик і дипломат Курт Волкер, відповідаючи на запитання про те, як підняти Україну в списку стратегічних пріоритетів США, цілком слушно наголошує на необхідності «розширити розуміння того, чим є Україна», зазначаючи, що «недостатньо мати лише відносини між урядами, потрібні відносини між суспільствами. Це означає краще розуміння українського народу: його прагнень, культури, історії, взаємозв'язків у суспільстві в таких сферах, як освіта, здоров'я, бізнес» [29]. На значенні таких гуманітарних контактів (із громадянським суспільством, з інтелектуалами, бізнесовими й академічними колами), що дають змогу виявляти та розуміти важливі суспільно-політичні реалії держав перебування, непомітні на перший погляд, наголошував і Президент Франції Емманюель Макрон під час виступу на нараді французьких послів 2019 року [30].

Тому, можливо, штучний інтелект справді «революціонізує практику розвідки» [31]. Проте він не може замінити реальної копіткої дипломатичної роботи «на землі», оскільки не здатен побачити найголовнішого – мотивації. Жодна програма, неймережа чи навіть квантовий суперкомп'ютер не в змозі врахувати у своїх обчисленнях ідеалістичні мотиви людини, яка свідомо, прикриваючись одним лише саморобним дерев'яним щитом, ішла під кулі снайпера на Майдані, намагаючись відтягнути вбитого побратима; антипрагматичну вірність присязі українського офіцера в Криму, який відповів відмовою на більш ніж щедру пропозицію перейти на бік ворога та віддав наказ підлеглим готуватися до кругової оборони, облаштувавши вогневі точки на вході до казарм і протягнувши через коридор кулеметні стрічки; спокійну українську

впертість оборонців Донецького аеропорту, частина з яких їхала туди добровольцями, своїм коштом, у придбаній власноруч амуніції та навіть без офіційного оформлення (а отже, без сподівання на будь-які пільги чи компенсації від держави, яку вони зголосилися захищати, у разі поранення або смерті). Це і є те найголовніше, чого не можна помацати чи бодай побачити очима; за всієї його ефемерності, це і є найцінніший ресурс національної стійкості XXI століття.

Висновки

1. Геополітична реальність останніх семи років дедалі виразніше диктує нагальну потребу формування «Нового органону» глобальної безпеки, який має заступити той, що сформувався після розпаду СРСР. Це очевидно не тільки через агресивні дії Росії (яка об'єктивно, попри напускну велич і кримінальні фортели, є для колективного Заходу лише регіональним порушником спокою, «ізгоем, а не суперником» [32], який, утім, уміє успішно застосовувати кіберзброю), а й з огляду на зростання могутності Китаю (котрий нині постає справжньою глобальною силою – військовою, технологічною, ідеологічною). І пандемія COVID-19 та супутні їй процеси у світовій економіці, медіапросторі, суперечливі національні карантинні практики та «вакцинна дипломатія» на межі фолу лише додатково наголошують на цьому факті.

Насправді конкуренції США та Китаю властивий не лише конфліктогенний потенціал. Вона може бути й джерелом позитивних змін для колективного Заходу, адже створює зовнішній стимул удосконалюватися, що майже зник після краху СРСР. Проте без ретельної «роботи над помилками», без ґрунтового аналізування своїх стратегічних прорахунків за минулі тридцять років заледве може йтися про вироблення спільної реалістичної «системи стратегічних координат», усунення наявних недоліків інституцій і процедур європейської та міжнародної безпеки, забезпечення їх готовності відповідати на нові виклики й загрози, а отже, і про успіх у сучасних мультимірних геополітичних протистояннях.

Так само важливим є докорінне переосмислення деяких лібералістичних практик і підходів, не виправдана догматичність яких упродовж попередніх років створила підґрунтя для зміцнення позицій автократів, популістів та екстремістів у різних частинах світу [33] (зокрема шляхом експлуатування їхніх очевидних недоліків, безкарного зловживання гарантованими законом фундаментальними правами, свободами та демократичними цінностями, а подекуди – і доведення їх до цілковитого абсурду). Щоб ефективно «боротися зі злом, а не стати на його бік», слід повсякчас пам'ятати застереження, викладені наприкінці «довгої телеграми» Джорджа Кеннана.

2. Попри зусилля міжнародного «лікарського консилиуму», «пацієнт» із кремлівського бункера наразі не має ознак одужування. Росія вже восьмий рік протиправно утримує під своєю окупацією українські території – ОРДЛО та Крим – і не демонструє наміру змінити власну поведінку (яка, по суті, є державним тероризмом). Очевидно, що за таких умов про скасування чи бодай послаблення «лікування», тобто міжнародних санкцій щодо РФ та її проксісуб'єктів, причетних як до війни в Україні, так і до міжнародних злочинів на території інших держав, годі й говорити. Навпаки, їх має бути продовжено та розширено, позаяк російське керівництво постійно вживає заходів, аби їх обійти (зокрема в межах проекту «Північний потік 2») або послабити їхній вплив. Водночас національним інституціям слід уживати жорсткіших заходів кримінально-правової відповідальності стосовно власних юридичних і фізичних осіб, які порушують санкційний режим.

Побоювання країн, які пережили нацистську та радянську окупації, спровокувати нову війну є цілком зрозумілими. Проте треба пам'ятати історичні уроки минулого (наприклад, Мюнхенської угоди 1938 року). Спекулювання жахами війни, пацифістську риторику та розмови про мир також можна використовувати як зброю. А надто тоді, коли все це лунає з уст агресора, якого вже неодноразово ловили на віроломному порушенні раніше укладених угод. Дешевше (в усіх розуміннях цього слова) відразу дати рішучу відсіч зазіханням міжнародних ревізіоністів та авантюристів, аніж спочатку поступитися принципами, давши їм відчуття п'янкий смак безкарності, а згодом гарячково намагатися виправити ситуацію.

Саме тому тління російсько-української війни не можна піддавати забуттю, хоч би як хто цього не хотів, – принаймні поки територіальну цілісність України не буде повністю відновлено в міжнародно визнаних кордонах. І так само неприпустимо приставати на пропозиції агресора вирішити долю України без її участі.

3. У гонитві за технологічним прогресом державам (а надто Україні, яка перебуває на передовій гібридної війни) важливо не забувати про «гуманітарну зброю» – вона актуальна завжди, і події останніх років це доводять. Фундаментальні смисли, переконання та цінності, що їх формують засобами гуманітарної політики, є потужними ресурсами національної стійкості; «нейромедіаторами» в системі стратегічної інфраструктури, без яких та не працюватиме як слід. Вони ж є і антидотами від пропаганди та «кліпового мислення».

Тому на сучасному етапі розвитку, через три десятиліття після відновлення незалежності, Україні вкрай необхідно провести: 1) внутрішню роботу щодо зміцнення національної ідентичності, лояльності громадян до Української держави, морально-психологічної готовності захищати її суверенітет,

незалежність і територіальну цілісність (за потреби – зі зброєю в руках); 2) зовнішню – з індоктринації коректних смислів і наративів, достовірної інформації про Україну й українців на зовнішній арені; зміцнення публічно-дипломатичного вектора та підкріплення класичної дипломатії засобами гуманітарного інструментарію. Водночас не варто зациклюватися лише на Росії – натомість треба будувати власну історію успіху, свій «дім об'єднаний», зміцнюючи національну стійкість на основі розвитку та європейської трансформації пострадянської суспільної моделі, цементуючи реноме України як відповідального міжнародного гравця й надійного партнера [34, с. 15].

Перефразую вислів, який приписують Наполеону: «Нація, яка не хоче дбати про власну стратегічну інфраструктуру, скоро буде змушена дбати про чужу». Передбачити абсолютно все та переловити геть-чисто «чорних лебедів» неможливо. Але мати гнучку й ефективну інституційну архітектуру, бути організаційно та морально готовими діяти швидко й рішуче у відповідь на блискавичні дії агресора чи інші раптові безпекові виклики – цілком. А також слід пам'ятати, що «стрімкий хід часу – це єдине, що залишається незмінним у світі, охопленому масштабними змінами» (Лю Цисінь).

1. Корсунський С. Нудно не буде: П'ять глобальних тенденцій-2021 // Дзеркало тижня. 26 грудня 2020. URL: <https://zn.ua/ukr/international/nudno-ne-bude.html>
2. Асєєв С. Путін. Останній метафізик Європи // Радіо Свобода. 20 жовтня 2020. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/putin-ostannij-metafizyk-evropy/30903291.html>
3. Marx, K. (1899). *Secret Diplomatic History of The Eighteenth Century*. Project Gutenberg [online]. Available at: <https://www.gutenberg.org/files/32370/32370-h/32370-h.htm> [in English].
4. Горький М. О русскомъ крестьянствѣ. Берлинь: Издательство И.П. Ладъжниковъ, 1922. 45 с.
5. World Population Review (2021). *Abortion Rates by Country* [online]. Available at: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/abortion-rates-by-country> [in English].
6. Казанський Д. Як Україна втрачала Донбас / Д. Казанський, М. Воронинцева. К.: Чорна гора, 2020. 326 с.
7. See: Hufelschulte, J. (2020). 'Deutsche Neonazis üben Terrorkampf in Sankt Petersburg', *Focus*, 5 June [online]. Available at: https://www.focus.de/politik/ausland/rechtsextreme-lager-deutsche-neonazis-ueben-terrorkampf-in-sankt-petersburg_id_12067019.html [in German]; Robert Lansing Institute for Global Threats and Democracies Studies (2020). *Combat training for European neo-Nazis in Russia* [online]. Available at: <https://igtids.org/blog/2020/06/09/combatt-training-for-european-neo-nazis-in-russia> [in English].
8. EUvsDisinfo (2021). *Disinformation in 2020: Top Embarrassing Moments* [online]. Available at: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-in-2020-top-embarrassing-moments> [in English].
9. Корниенко С. «Достоїнство против цинизма». Начался суд по делу MH17 // Радио Свобода. 9 марта 2020. URL: <https://www.svoboda.org/a/30477171.html>
10. Smith, B. (2020). *A moment of reckoning: the need for a strong and global cybersecurity response* [online]. Available at: <https://blogs.microsoft.com/on-the-issues/2020/12/17/cyberattacks-cybersecurity-solarwinds-fireeye> [in English].
11. See: CGS Strategy XXI (2021). *Speech by the President of the CGS Strategy XXI for the XII US-Ukraine Security Dialogue*, 4 March [online]. Available at: <https://cutt.ly/Lc5nryx> [in English].
12. See: European Court of Human Rights (2020). *Applications nos. 20958/14 and 38334/18. UKRAINE v. RUSSIA (RE CRIMEA)* [online]. Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-207622> [in English]; European Court of Human Rights (2021). *Grand Chamber decision Ukraine v. Russia (re Crimea) – complaints concerning pattern of human-rights violations partly admissible* [online]. Available at: <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-6904972-9271650> [in English]; International Criminal Court (2020). *Report on Preliminary Examination Activities (2020) – Ukraine* [online]. Available at: <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=2020-otp-rep-PE-UKR> [in English].

13. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні 1 серпня 2020 року – 31 січня 2021 року / Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Countries/UA/31stReportUkraine-ukr.pdf>
14. See: *The Economist* (2021). 'The world is facing an upsurge of nuclear proliferation', 30 January [online]. Available at: <https://www.economist.com/leaders/2021/01/30/the-world-is-facing-an-upsurge-of-nuclear-proliferation> [in English].
15. Шевцова Л. Китай кидає виклик Заходу. І що нам до цього? // День. 31 березня 2021. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/kytay-kydaye-vyklyk-zahodu-i-shcho-nam-do-cogo>
16. Асєєв С. «Світлий шлях»: історія одного концтабору. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 448 с.
17. Можейко И.В. Западный ветер – ясная погода. Москва: АСТ, 2001. 541 с.
18. Harding, L., Sabbagh, D. (2020). 'Russia "hired network of Britons to go after enemies of Putin"', *The Guardian*, 9 March [online]. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/09/russia-network-britons-enemies-vladimir-putin-report> [in English].
19. Селезнева Т. Гарри Каспаров: Россия Путина – динозавр с огромным телом и маленьким мозгом // Українська правда. 8 лютого 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2021/02/8/7282622/>
20. NATO (2020). *NATO 2030: United for a New Era*. NATO [online]. Available at: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/12/pdf/201201-Reflection-Group-Final-Report-Uni.pdf [in English].
21. Jungholt, T., Haubrich, R. (2021). 'War die Aussetzung der Wehrpflicht richtig?', *Welt*, 23 March [online]. Available at: <https://www.welt.de/debatte/kommentare/article228856863/Pro-und-Contra-War-die-Aussetzung-der-Wehrpflicht-richtig.html> [in German].
22. *Der Spiegel* (2021). [online]. Available at: <https://magazin.spiegel.de/SP/2021/3/174874869/index.html> [in German].
23. Степико М.Т. Українська ідентичність у глобалізованому світі. Харків: Майдан. 2020. 258 с.
24. Sapolsky, R. (2018). *Behave: The Biology of Humans at Our Best and Worst*. New York: Penguin Random House. [in English].
25. Герцінгер Р. Міністерства миру // Український тиждень. 2020. № 52 (684).
26. Горбулин В. Как победить Россию в войне будущего. К.: Брайт Букс, 2020. 256 с.
27. Якщо Україна припинить війну, Україні не буде, якщо Путін припинить війну, – не буде війни: Расмуссен про агресію РФ. Еспресо. URL: https://espresso.tv/news/2020/05/08/yakscho_ukrayina_prypnyut_viynu_ukrayiny_ne_bude_yakscho_putin_prypnyut_viynu_ne_bude_viyny_rasmussen_pro_agresiyu_rf
28. See: IMDb (2020). *UKE: The Untold Story of Hockey Legends* [online]. Available at: <https://www.imdb.com/title/tt12253130> [in English].
29. U.S.-Ukraine Business Council (2021). *Conversation with Ambassador Kurt Volker – Taking Action On Ukraine* [online]. Available at: <https://youtu.be/-f0KA36zLqA?t=2906> [in English].
30. Élysée (2019). *Discours à la Conférence des Ambassadeurs* [online]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=QOFCv1AGvE> [in French].
31. *The Economist* (2021). 'Spy agencies have big hopes for AI', 2 March [online]. Available at: <https://www.economist.com/science-and-technology/2021/03/02/spy-agencies-have-big-hopes-for-ai> [in English].
32. Dobbins, J., Shatz, H., Wyne, A. (2018). *Russia Is a Rogue, Not a Peer; China Is a Peer, Not a Rogue* [online]. Available at: https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/perspectives/PE300/PE310/RAND_PE310.pdf [in English].
33. See: Krastev, I. & Holmes, S. (2020). *The Light that Failed: Why the West is Losing the Fight for Democracy*. New York: Pegasus Books. [in English].
34. Тези щодо політики України стосовно Російської Федерації / Національний інститут стратегічних досліджень. К.: НІСД, 2020. 36 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/tezi_ukr.pdf

Serhii ZUBCHENKO,
*PhD in Political Science,
Chief Consultant of the Department of Humanitarian Policy
and Civil Society Development,
Center for Social Research,
National Institute for Strategic Studies,
veteran of Russian-Ukrainian war*

‘HUMANITARIAN WEAPONS’ IN GEOPOLITICAL CONFRONTATIONS OF THE 21ST CENTURY: STRATEGIC RESOURCES OF NATIONAL RESILIENCE

Abstract. The article deals with the analysis of humanitarian and security aspects of topical issues on the international agenda (particularly Russia’s ongoing aggression against Ukraine and the deepening geopolitical rivalry between the U.S. and China, in which the PRC uses Russia as an ‘icebreaker’ against the collective West) in the context of the COVID-19 pandemic, erosion of the international legal system, and weaknesses of international institutions.

The author outlines the origins of trends regarding unjustified tolerance of various ‘left’ ideas, pro-Russian politicians, and practices in liberal-democratic countries after the collapse of the USSR; these trends often lead to indoctrination of harmful strategic illusions, growth of dangerous populist, authoritarian or extremist public attitudes, and significant escalation of threats to national, regional, and international security. The article substantiates the fundamental importance of restoring the territorial integrity of Ukraine within internationally recognised borders for ensuring global stability, security, and legal order. The author articulates the necessity of imposing greater sanctions and restrictive measures against Russia, its legal entities, individuals, and proxies, which continue to use the methods of hybrid warfare and state terrorism (not only in the occupied Crimea and ORDLO but also around the world), as well as of bringing to justice the persons involved in international and war crimes.

Given the changes in the global security environment, the article emphasises the need for critical analysis and rational rethinking of some methodological approaches and strategic ideas previously used in national and international policy. The author also enunciates some recommendations for Ukraine to ensure its national resilience, further strengthen its humanitarian component, and implement appropriate internal (to support the readiness of society to effectively resist permanent and sudden security threats) and external (to establish a proper international credibility of Ukraine, ensure its international support) measures.

Keywords: Russian military aggression against Ukraine, international law, international security, diplomacy, foreign policy, national security, national resilience, geopolitics.